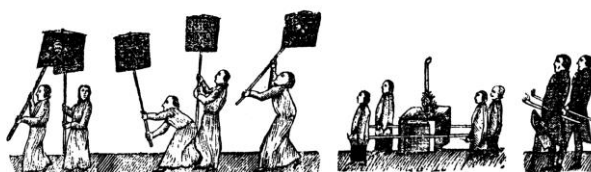

IMATGERIA FESTIVA DE GAVÀ

Les figures de la festa: gegants, capgrossos i bestiari

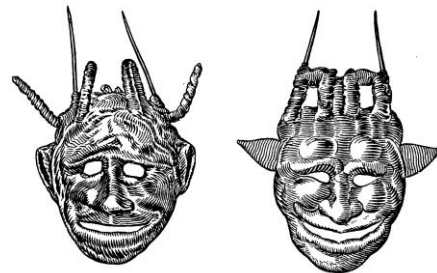
Aquesta publicació recull els continguts – el text i part de les imatges – de l'exposició que es va inaugurar a l'Arxiu Municipal, el 28 de juny de 2007.

Índex

La imatgeria.....	2
De l'imaginari a la festa	2
La imatgeria festiva.....	3
Els gegants	4
El bestiari fantàstic	5
Poble, cultura i tradició	6
La festa	7
La recuperació de la festa	7
Nous Ajuntaments, nova festa.....	8
El taller cartó pedra.....	9
La Companyia General del Foc.....	10
Els gegants	11
El Brumot.....	12
L'Anguila.....	13

La imatgeria

Els mites de gegants i de bèsties fantàstiques són comuns a totes les cultures. Les civilitzacions antigues van farcir la imaginació d'éssers fantàstics als quals atribuïen tot allò d'inexplicable que els envoltava. El seu univers estava poblat de follets, de fades, de déus, de gegants i dels personatges més diversos, amb els quals calia tenir-hi bones relacions per garantir que continués la comunitat.

De l'imaginari a la festa

La tradició oral i la manca d'imatges van alimentar la fantasia popular. En una societat analfabeta i en què les imatges estaven limitades a les decoracions dels edificis, la perícia oral del narrador i la imaginació de l'oient exageraven els fets i els convertien en mites o llegendes. La necessitat de plasmar aquestes contalles va fer reproduir figures que les representessin de forma teatral.

A més, resultava molt més eficaç i edificant una representació plàstica i animada, per grollera que fos, que no pas l'audició d'un sermó.

Avui, la supervivència d'aquestes figures està lligada al fet que han esdevingut símbols de la comunitat. I és que, inicialment precristianes, han anat canviant de significat al llarg de la història.

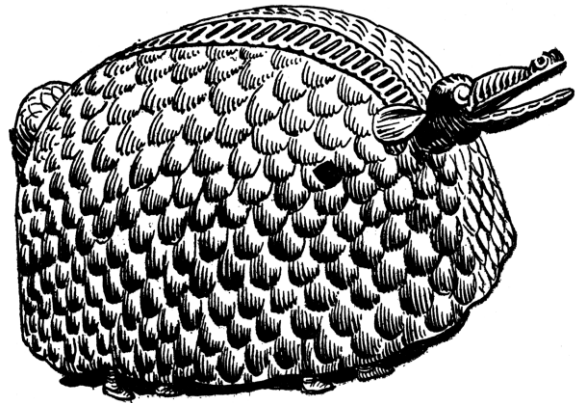

Les imatges de la festa, tant les religioses com les relacionades amb el passat o la llegenda, han esdevingut i esdevenen un referent de la col·lectivitat local.

La imatgeria festiva

La imatgeria festiva comprèn totes aquelles grans figures que participen en la festa, tant les zoomòrfiques, que representen animals i són conegudes amb el nom genèric de bestiari, com les antropomòrfiques que representen figures humanes: els gegants i els capgrossos.

Les primeres figures festives documentades apareixen en les relacions de la processó de Corpus. Aquesta festa, instituïda al segle XIV, s'estengué ràpidament per tot el món cristià. La seva màxima expressió, la processó, va integrar elements aliens a la fe cristiana que provenien d'altres creences mítiques i ancestrals.

La cuca fera de Tortosa

La processó de Corpus va ser el màxim esdeveniment social, civil i religiós des del segle XV/XIV fins a la dècada dels 60

Les processons de Corpus eren l'espectacle més esperat del poble. En poblacions grans podien durar fins a nou hores. Eren veritables esdeveniments populars en els quals tothom podia participar-hi per mitjà dels gremis i de les confraries, que tenien cura de les figures festives.

A mitjan segle XVI els gegants i el bestiari van anar perdent el sentit religiós, abandonant la personalitat bíblica per assumir-ne una altra de popular.

Amb alts i baixos al llarg de la història, a finals dels anys seixanta del segle XX, arran del Concili Vaticà II, el Corpus va deixar de ser una festa pública i va desaparèixer la processó. Les figures festives de les parròquies s'arraconaren, per bé que la majoria es van mantenir presents en les festes majors. L'arribada de la democràcia, provocà la recuperació, o la reinvenió, de molts elements festius.

El drac de Vilafranca del Penedès

Els gegants

El primer gegant documentat a Europa el trobem l'any 1424 en el llibre de les Solemnitats de Barcelona, on consta: "Lo rey David ab lo giguant"

Podem suposar perfectament que en la processó de Corpus aquest gegant establia un joc teatral, simulant el combat entre el rei David i el gegant Goliat de l'Antic Testament. Reestructurades les processons de Corpus, el gegant Goliat perd el seu David però conservà tot sol el seu aspecte ferotge. En les seves transfiguracions successives va adaptar-se a la vestidura que li esqueia i conservà sempre el seu posat greu i majestàtic que imposava respecte a la gent senzilla i basarda a la mainada. No és fins cent anys i escaig més tard que es fa esment de la geganta i de la parella com una cosa corrent.

Els gegants d'Olot amb el nan Lligamosques
que els precedeix (1925)

Els nans de les Planes de Bas (1927).
Els capgrossos treuen a la desfilada
aquell encarcament
que sol acompanyar les solemnitats
oficials

Els antics gegants, hieràtics i encarcerats, duen sovint una cort de gegantons i gegantones, als quals la imaginació popular va afegir capgrossos belluguets i grotescos. Els capgrossos treuen a la desfilada aquell encarcament que sol acompanyar les solemnitats oficials.

El gegant i la geganta, tots sols, són com l'enyorança inconscient del poder feudal. Els nans no són més que la plebs. Gegants i nans junts representen la festa democràtica: solemne i engrescada alhora, majestuosa i planera. Un contrast divertit, desconcertant i vivísim.

Joan Soler i Amigó

El bestiari fantàstic

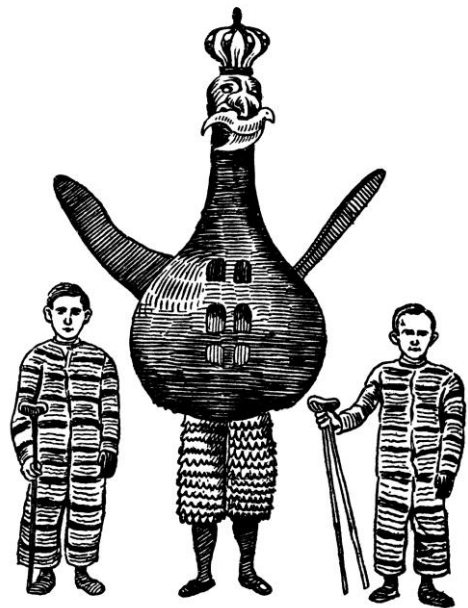
A l'edat mitjana les bèsties complien una funció simbòlica i didàctica. Els animals representats en pintures i escultures a les esglésies, així com els textos dels bestiaris medievals, servien per il·lustrar les ensenyances de l'època. Els elements del bestiari eren considerats alhora tractats de naturalisme i manuals de comportament.

Animals fantàstics

Les processons de Corpus van incorporar tots els éssers mitològics i de llegenda que hi havia en l'imaginari popular. Els animals fantàstics tenen representacions diverses, però sempre són un compendi de les parts perilloses dels animals més temuts: ales de ratpenat, cua de serp, urpes de lleó, banyes de brau llançant foc...

Les dues figures més solemnes del bestiari festiu són el lleó i l'àliga. El lleó com a rei dels animals i l'àliga revestida amb una aurèola de noblesa que per la seva condició aèria, representa el poder i la divinitat.

El Brumot gavanenc, que adopta característiques d'ambdós, juntament amb l'Anguila, han esdevingut els principals animals fantàstics de la nostra ciutat.

Poble, cultura i tradició

El concepte de cultura implica de manera fonamental la concepció mateixa d'humanitat, de persona humana. Lluís Duch defineix la cultura com l'eina que permet que l'ésser humà pugui obrir-se al món, de tal manera que el món en abstracte, esdevingui el món de l'home.

Tradició significa transmissió d'una generació a una altra, del passat al futur; però cap cultura no és estàtica ni immutable, sinó que està sotmesa a processos d'evolució, de canvi, de fusió, de renovació, d'innovació i fins i tot d'invenció.

Les nostres complexes relacions amb el passat inclouen tant la necessitat històrica de transformar-lo com el desig de mantenir, d'establir i, àdhuc, d'inventar una continuïtat.

E.J. Hobsbawm

Ball de diables de la Patúm de Berga

La festa

Segons el cronista local Antoni Tarrida, les primeres cercaviles anaren a càrrec de la cobla que es llogava per les sardanes i, més tard, per les populars bandes dels blancs i els negres que crearen els mestres olocauencs afincats a Gavà, els recordats Josep Roselló i Rafael Blay.

A partir dels anys 70, aquestes cercaviles musicals van ser substituïdes pels “pasacalles” de *majorettes*, que anaven acompanyades per una banda de “cornetes i tambores” com ara la de la Creu Roja o de la O.J.E. i, en ocasions, per gegants i capgrossos llogats.

La recuperació de la festa

Amb la represa de la democràcia municipal, es reivindicà la recuperació del carrer com a espai públic i festiu. Tant en poblacions com en barris, la participació popular provocà la recuperació, o la reinvenió, de molts elements festius, encaminats a consolidar el patrimoni festiu i millorar la qualitat de les festes.

A Gavà, aquesta nova dinàmica té el seu antecedent en la Festa Major Popular de l'any 1978. Celebrada al marge de l'oficial, va ser organitzada per un ampli ventall d'associacions i de col·lectius de la ciutat, molts d'ells nascuts de l'acció cívica, cultural i social d'oposició al franquisme, en uns moments d'especial eferescència social i cultural.

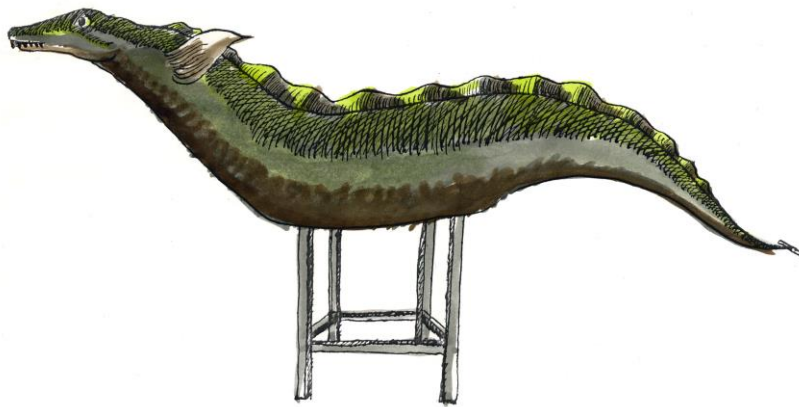
El col·lectiu gavanenc La Mata de Jonc, que havia llançat la proposta i canalitzat els esforços en la realització de la festa i de la cercavila, va establir les bases d'allò que després serien els seguicis de Festa Major.

Nous Ajuntaments, nova festa

L'impuls que a partir de 1979 el nou Ajuntament democràtic va donar a la cultura tradicional de Gavà va dur, primerament, a la recuperació del Ball de la Tornaboda i l'estructuració del Carnaval gavanenc, la instauració de la figura de l'home dels nassos i, progressivament, a la incorporació de les primeres figures festives de la ciutat, els gegants, l'anguila i la comparsa de verdures.

Pere i Maria, els primers gegants de la ciutat, van ser ideats i construïts pel Taller Cartó Pedra, de Gavà.

Anguila, realitzat per Jordi Soler.

Dibuix de la Murtrassa, del projecte de la primera

Aquests nous elements passarien a ser protagonistes i eixos vertebradors d'un calendari festiu més ric i participatiu.

La comparsa de verdures fou batejada durant la Fira d'Espàrrecs de l'any 1982 i l'anguila fou estrenada la Festa Major de Sant Pere de l'any 1985.

En els anys setanta el retrobament de la democràcia va permetre que la societat civil engegés un extraordinari procés de redescoberta dels carrers i les places com a espai públic.

El taller cartó pedra

“Quan vaig assolir la ciutadania gavanenca vaig comprovar que al meu poble no hi havia gegants. Per això, quan Jordi Soler, Manel Martínez, Rosa Álvarez i Mercè Planes, tots artesans gavanencs, feren la proposta d’endegar un col·lectiu d’entremesos populars vaig entendre de seguida que aquest era el gran moment de posar fil a l’agulla i començar a fer realitat els nostres gegants”.

Ferran Cassany, regidor de festes

Aquests quatre artesans, vinculats a l’Escola de Ceràmica de Gavà, van crear l’entitat *Cartó pedra, taller de paper*, que va proposar i construir les primeres figures festives de la nostra ciutat: els gegants. Basats en personatges de la família Marc, senyors del Castell d’Eramprunyà, foren estrenats el dia de Sant Pere de 1982 en un acte al Parc Municipal, en el qual van ser empadronats com a reis de les festes gavanenques.

El taller desenvolupà altres projectes significatius com la construcció del sol de Rialles i sobretot de l’Anguila com a animal simbòlic de les nostres festes, en record a la tradició de pescar-les, cada primer d’agost, a l’estany de la Murtra.

Muntatge dels primers gegants al pati de l’Escola de ceràmica de Gavà.

La Companyia General del Foc

L'any 1985 un col·lectiu de gavanencs amb ànim de fer coses noves en l'àmbit de la cultura popular va crear la Companyia General del Foc. Un projecte ben nodrit de jovent, que incorporà l'experiència de vells activistes de la cultura local. L'objectiu inicial era combinar la pirotècnia, les cercaviles i els espectacles de carrer amb disseny i construcció d'elements i vestuari, la música i la recuperació de llegendes.

Després de gairebé un any de feina, a la Festa Major de 1986 es presentà als gavanencs amb la representació, a la plaça Major, de la llegenda de l'emmetzinament del Príncep Carles de Viana a mans del Baró d'Eramprunyà, espectacle que comptà amb l'assessorament històric de Josep Soler Vidal.

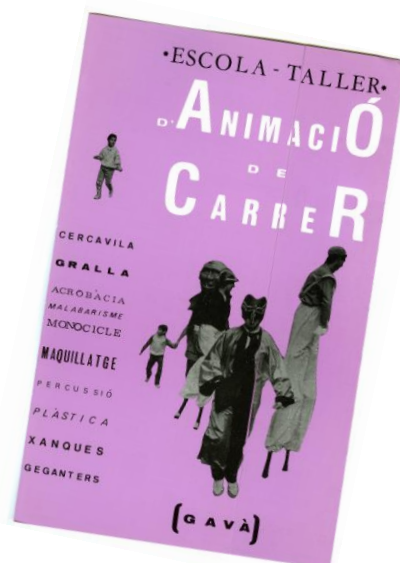
Actualment, la Companyia General del Foc és un col·lectiu actiu que, com a colla de diables, organitza i participa en correfocs i, a més de continuar creant figures festives, és l'entitat dipositària del bestiari i els capgrossos de la ciutat.

A Gavà, els banys de foc s'han convertit en un element imprescindible de la Festa Major amb la participació dels diables i les bèsties de la ciutat.

La dinàmica de la Companyia General del Foc porta a la creació de l'Escola Taller d'Animació de Carrer, l'any 1988

Els membres de la Companyia General del Foc l'any 1986, poc després de la seva presentació pública

Els gegants

Escut de la família Marc esculpit a la clau de volta de l'atri de l'ermita de Bruguers. El castell d'Eramprunyà

Pere Marc I (?-1338)

D'origen humil, com a notari a València, Pere Marc, un cop a Barcelona, al servei de la cancelleria reial, ascendeix d'escrivà a comptable, tresorer i, des del 1315, conseller personal de la casa reial i, finalment a l'equivalent de l'actual conseller de finances. D'aquest progressiu enaltiment econòmic i social de la família, els seus descendents li atorgaren la distinció de *lo Prohom*.

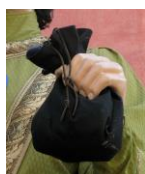
L'any 1323 Pere Marc compra el senyoriu d'Eramprunyà que, a partir d'aleshores, serà la principal possessió de la família Marc.

Maria La Barona (1303 -?)

Tingué sis fills: tres nois i tres noies. El fill, que heretà totes les possessions i drets d'Eramprunyà i que va governar el castell del 1338 al 1347, fou el primogènit anomenat, també, Pere.

Els gegants que hi ha exposats són els nous, ja que malauradament els primers es van fer malbé. La parella fou estrenada el 27 de juny de 1993, durant la Festa Major d'estiu. Foren batejats en una trobada amb els gegants de Castelldefels, Sant Climent de Llobregat i de Cintruénigo (Navarra), al Parc Municipal de Gavà.

Fitxa tècnica dels gegants de Gavà

Nom :	Pere	Maria
Alçada :	4,05 metres	4,10 metres
Pes:	49 quilograms	51 quilograms
Any:	1993	
Constructor:	Josep Cardona	
Materials:	Cartó i fusta	
Restauradors:	Joan Balagué i Montserrat Abarca	

El Brumot

Està relacionat amb la figura que decora un capitell romànic de l'ermita de la Mare de Déu de Bruguers on hi ha representat un lleó alat, símbol evangelístic de Sant Marc.

El Brumot -el nom prové de la unió entre els mots Bruguers i Calamot- ha adoptat les característiques d'animal fantàstic que l'emparenta amb el drac, l'element més comú i popular que, des de les processons de l'edat mitjana, ha subsistit fins a les festes d'avui.

L'ermita de Bruguers. L'edifici fou construït el segle XII i el seu interior amaga l'origen del Brumot

Joan Soler i Amigó, estudiós de la cultura popular, ha creat la història llegendària del Brumot de Gavà, que el descriu com una bèstia de foc que lluità amb el cavaller Jaume Marc, senyor del castell d'Eramprunyà. Jaume, admès a l'Orde de Cavalleria de Sant Jordi, incorporà tres elements essencials en el seu escut: la creu de Sant Jordi, un cavall i una coloma. El Brumot, admès a l'Orde de la Nala Negrer, proclamà els seus senyals enfrontats als de Jaume: contra el cavall, un lleó; contra la creu, un drac rampant, i contra la coloma, un escorpí.

El Brumot fou batejat la Festa Major de l'any 1998, coincidint amb el correfoc que comptà amb la participació dels diables de Viladecans, les Corts, Montcada i Reixac i els dracs de Cornellà i Balsareny.

Fitxa tècnica del Brumot

Nom :	Lleó Brumot	Pes:	50 quilograms
Alçada :	2,80 metres	Material:	Fibra de vidre
Llargada:	2,90 metres	Punts de foc:	12
Amplada:	2,60 metres		
Any:	1998		
Constructor:	Ramon Aumedes		
Restaurador:	Ramon Llonch		

L'Anguila

La Murtrassa de Gavà

La colla dels Muts pescant l'anguila dins l'estany de la Murtra amb l'ajut d'una gran xarxa, a la dècada dels anys seixanta

La Murtrassa és una bèstia inspirada en la tradició local, que com el Brumot ha adoptat les característiques d'animal fantàstic.

En el terme de Gavà hi havia una gran extensió de maresmes, en les quals es podien pescar uns exemplars magnífics d'anguiles. Encara hi ha testimonis que recorden una celebració, el primer d'agost, a la Murtra en la qual hi participava tot el poble.

Aquesta tradició tenia l'origen en el privilegi que el senyor d'Eramprunyà donava un cop l'any: la llibertat de pescar a la Murtra i a la Murtrassa. El dia triat va ser per Pasqua (en el transcurs dels anys aquesta data es canvià pel primer d'agost). Un any corresponia als veïns de Gavà i el següent als del terme de Viladecans. Consistia en una pesca col·lectiva d'anguiles i peixos portada a terme de la manera més rudimentària. Diversos grups s'introduïen a l'estany i donant cops de bastó al damunt de l'aigua feien anar els peixos en direcció a les xarxes i altres estris de captura. Un cop finalitzada la pesca, tots els aplegats es disposaven a cuinar i menjar-se les captures.

L'anguila que hi ha exposada és "la segona versió" de la Murtrassa i fou estrenada l'1 de juliol de 2006 durant la Festa Major de Sant Pere. El bateig tingué com a marc la XII Trobada de Bestiari del Baix Llobregat, que va tenir lloc a Gavà i que comptà amb la participació de vint-i-sis bèsties fantàstiques de la comarca.

Fitxa tècnica de l'Anguila

Nom :	Murtrassa	Pes:	35 quilograms
Alçada :	1,60 metres	Material:	Fibra de vidre
Llargada:	3,90 metres	Punts de foc:	10
Amplada:	2,80 metres	Constructor:	Ramon Aumedes
Any:	2006	Restaurador:	Ramon Llonch